

Юридичні особи як суб'єкти цивільного права

лекція

план

1. Поняття та ознаки юридичної особи.
2. Цивільна право- та дієздатність юридичної особи.
3. Класифікація юридичних осіб.
4. Порядок створення та державної реєстрації юридичної особи.
5. Філії та представництва юридичної особи.
6. Порядок та способи припинення юридичних осіб.

Поняття та ознаки юридичної особи

Юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, яка наділяється цивільною право та дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді.

Ознаки:

1) організаційна єдність – внутрішня структура організації, внутрішня система взаємозв'язків її учасників;

2) майнова відокремленість (ст.ст.102, 115, 144 ЦК) – наявність в юридичної особи майна, необхідного для здійснення діяльності та одночасне відокремлення цього майна від майна інших юридичних осіб та майна засновників;

3) державна реєстрація (ч.1 ст.80, ст.89 ЦК, Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»), дані про яку містяться у Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України;

4) цивільна право- та дієздатність (абз.2 ч.1 ст.80 ЦК) – здатність юридичної особи від власного імені мати та набувати цивільних прав та обов'язків;

5) власне найменування (ст.90 ЦК, Наказ Мін'юсту України «Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу» від 05.03.2012 р. №368/5 866), яке повинно містити інформацію про її організаційно-правову форму та назву;

6) самостійна цивільно-правова відповідальність (ст.96 ЦК) за своїми зобов'язаннями юридична особа відповідає самостійно, усім належним їй майном (ч.ч.1-2 ст.96 ЦК).

Цивільна правосуб'єктність юридичної особи

Цивільна правоздатність – здатність юридичної особи мати цивільні права та обов'язки.

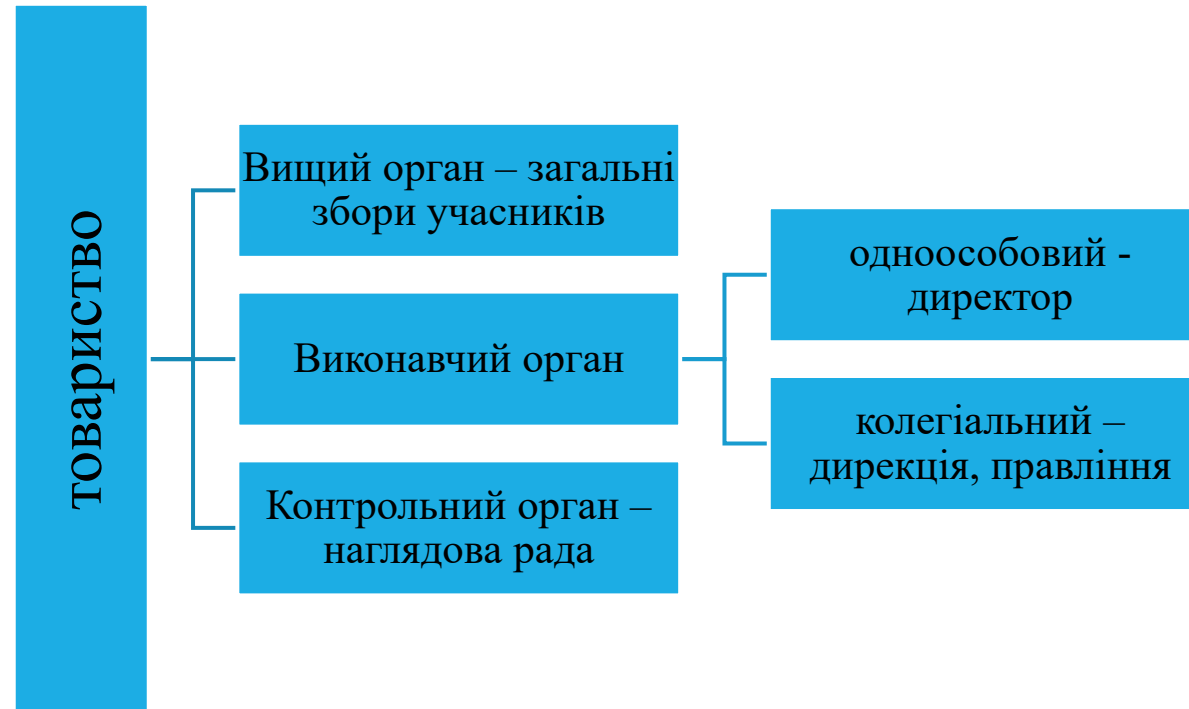
Окремі, прямо передбачені в законі види діяльності, юридична особа може здійснювати за наявності ліцензії.

Ліцензія - право суб'єкта господарювання на провадження виду господарської діяльності або частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню (п.5 ст.1 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»).

Цивільна дієздатність юридичної особи – її здатність власними діями набувати цивільні права та створювати цивільні обов'язки (ст.92 ЦК).

Органи юридичної особи

Цивільна дієздатність здійснюється юридичною особою **через** свої **органи** або через своїх **учасників** (повні та командитні товариства відповідно до ст.ст.122, 136 ЦК).

Класифікація юридичних осіб

1. За порядком створення (ч.2 ст.81 ЦК):

- юридичні особи приватного права;
- юридичні особи публічного права.

2. За метою створення (ст.ст.84-86 ЦК):

- підприємницькі юридичні особи;
- непідприємницькі юридичні особи.

3. За організаційно-правовою формою (ст.83 ЦК):

- товариства;
- установи.

4. За формою власності:

- приватні;
- державні;
- комунальні.

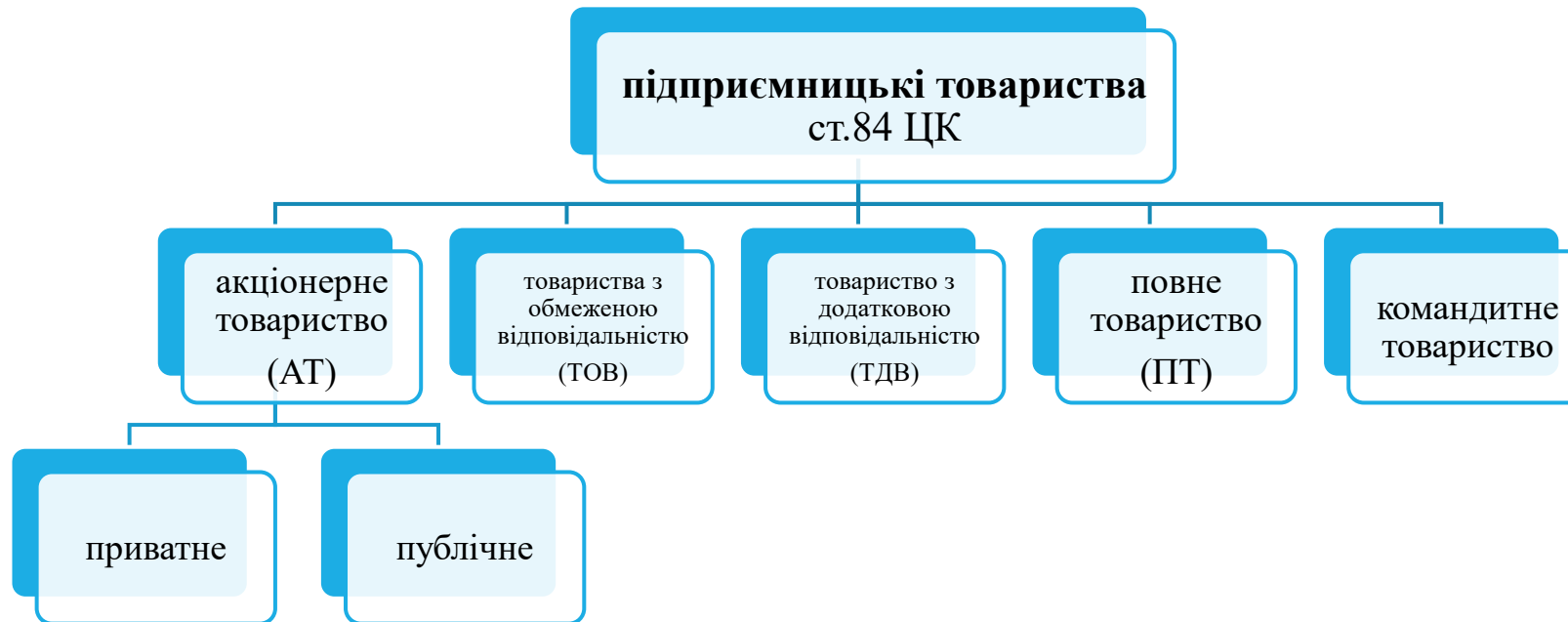
5. За способом створення:

- корпоративного типу;
- унітарного типу.

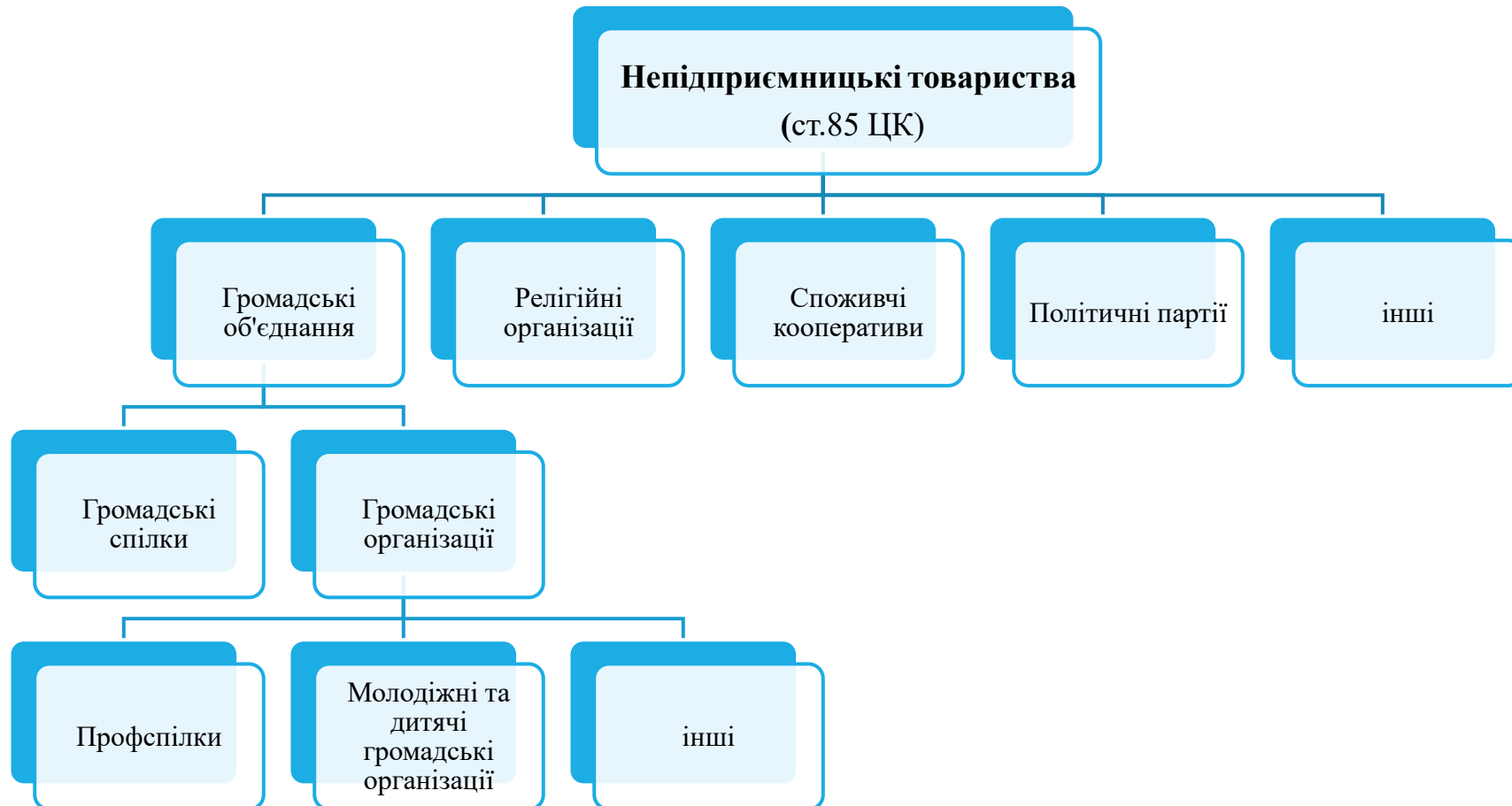
Організаційно-правові форми юридичних осіб

Види підприємницьких товариств

Види непідприємницьких товариств

Способи створення юридичних осіб

- розпорядчий
- дозвільний
- нормативно-явочний
- договірний

Юридична особа може створюватися як **вперше**, так і в **наслідок реорганізації** іншої юридичної особи (ст.ст.106 – 109 ЦК України).

Стадії створення юридичної особи

Дореєстраційна стадія
(має цивільно-правовий характер)

Реєстраційна стадія
(публічно-правова)

Постреєстраційна стадія
(комплексна)

1. Дореєстраційна стадія

прийняття рішення про створення юридичної особи

розробка учасниками (засновниками) **установчих документів** та їх затвердження (абз.2 ч.2 ст.81, ч.1 ст.87, ст.88 ЦК)

формування майнової бази (статутного (складеного) капіталу)) (обов'язкова для окремих юридичних осіб);

отримання дозволів, якщо це необхідно (наприклад, при злитті юридичних осіб – дозвіл АМК України на концентрацію).

Рішення про створення юридичної особи

Рішення про створення (заснування) юридичної особи приймається її засновниками (засновником).

Засновники:

фізичні особи

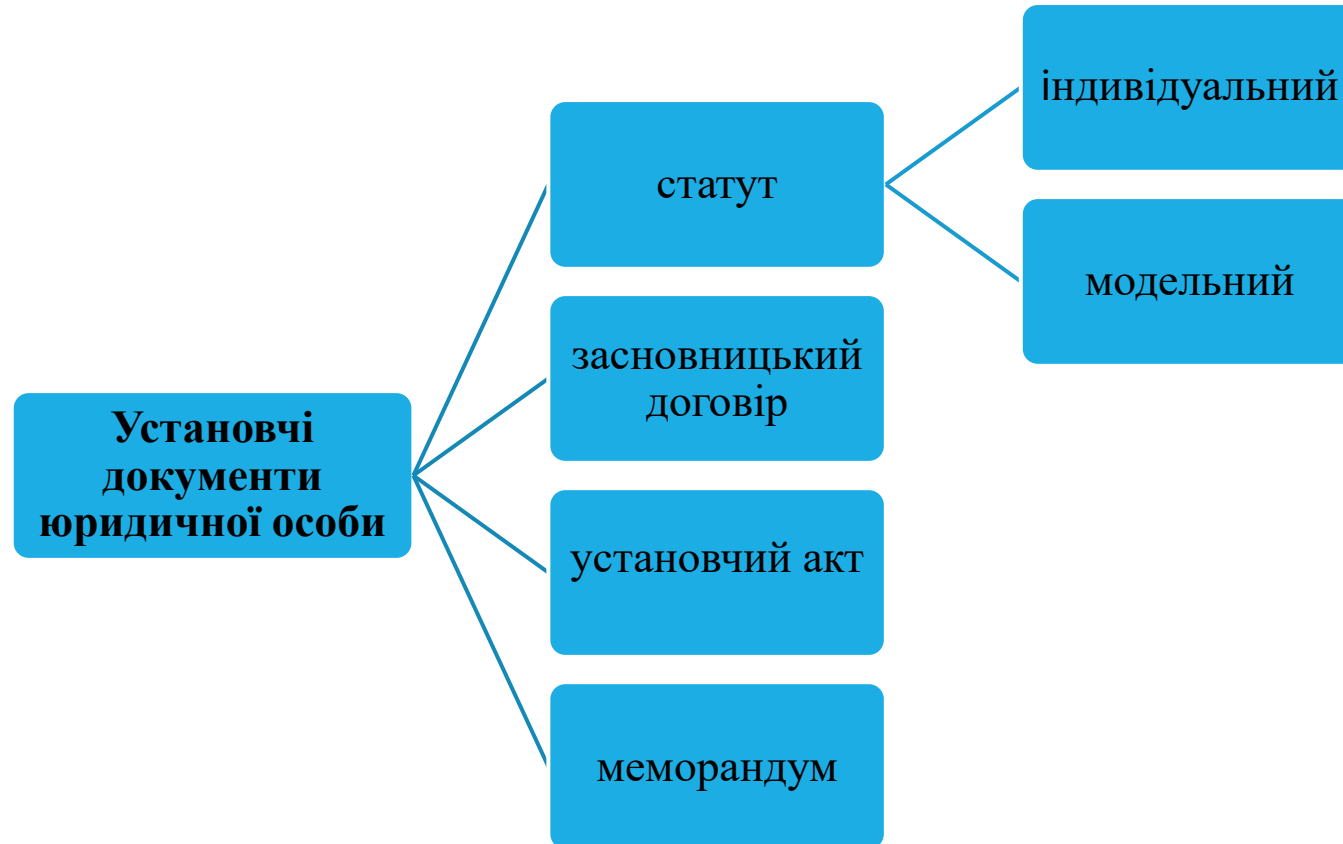
юридичні особи

держава

АРК

територіальні громади та інші публічно-правові утворення

Види установчих документів

Зміст установчих документів (ст.ст.87, 88 ЦК)

1) **статут** – містить відомості про найменування юридичної особи, органи управління, їх компетенцію, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до товариства та виходу з нього, якщо інші вимоги до змісту не передбачені законом (ч.1 ст.88 ЦК). Є установчим документом для товариства (ч.2 ст.87 ЦК);

2) **модельний статут** – юридична особа приватного права може створюватися та здійснювати діяльність на підставі модельного статуту, затвердженого Кабінетом Міністрів України, а у випадках, передбачених законом, - Національним банком України, що після його прийняття учасниками стає установчим документом (ч.ч.4-5 ст.81, ч.1 ст.87 ЦК);

3) **засновницький договір** – договір, в якому засновники зобов'язуються створити юридичну особу, визначають порядок їх спільної діяльності щодо її утворення, умови передачі майна, якщо додаткові вимоги до змісту договору не встановлені законом (ч.2 ст.88 ЦК);

4) **установчий акт** – документ установи, в якому зазначається її мета, майно, яке передається установі та структура управління установою (ч.3 ст.87, ч.3 ст.88 ЦК).

Формування майнової бази юридичної особи

Майнова база юридичної особи – це її статутний (складений) капітал.

Статутний (складений) капітал – зареєстрований у встановленому законом порядку та закріплений в установчих документах юридичної особи грошовий еквівалент майна, яке повинно бути передане юридичній особі її засновниками у власність у вигляді внесків.

2. Реєстраційна стадія

Державна реєстрація юридичних осіб – це офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених законом.

Відбувається відповідно до положень ст.89 ЦК, Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р.

Державна реєстрація юридичної особи

Здійснюється шляхом внесення відомостей про юридичну особу до ЄДРПОУ.

Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України – це єдина державна **інформаційна система**, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання інформації.

До Єдиного державного реєстру *включаються такі відомості* про юридичну особу як: повне (скорочене) найменування, ідентифікаційний код, організаційно-правова форма, місцезнаходження, перелік засновників (учасників) юридичної особи, види діяльності, назва органів управління юридичної особи, відомості про керівника, дані про розмір статутного капіталу, вид установчого документу, інформація для здійснення зв'язку з юридичною особою, дані про відокремлені підрозділи юридичної особи (ч.2 ст.9 Закону).

Система органів державної реєстрації

Державна реєстрація юридичних осіб у **період воєнного стану** здійснюється з урахуванням положень Постанови Кабінету Міністрів України від 06 березня 2022 року № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану».

державними реєстраторами

посадовими особами Міністерства юстиції,
його територіальних органів

нотаріусами, включеними до затвердженого
Міністерством юстиції переліку

державними та приватними виконавцями

Порядок проведення державної реєстрації юридичної особи

- 1) подання заяви та реєстраційних документів;
 - 2) прийом документів за описом – у разі подання документів у паперовій формі та виготовлення електронних копій документів – у разі подання документів у паперовій формі;
 - 3) внесення копій документів в електронній формі до Єдиного державного реєстру;
 - 4) перевірка документів на наявність підстав для зупинення розгляду документів (ст.27 Закону) та підстав для відмови в державній реєстрації (ст.28 Закону);
 - 5) проведення реєстраційної дії шляхом внесення запису до Єдиного державного реєстру;
 - 6) оприлюднення на порталі електронних сервісів **виписки**, результатів надання адміністративних послуг та **установчих документів** (ст.12 Закону);
 - 7) **видача** за бажанням заявника **виписки з Єдиного державного реєстру** у паперовій формі за результатами проведеної реєстраційної дії (у разі подання заяви про державну реєстрацію у паперовій формі)
- Відомості з Єдиного державного реєстру про державну реєстрацію створення юридичної особи є підставою для **взяття її на облік** в органах державної статистики, державної фіскальної служби та органах з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ст.13 Закону).

3. Постреєстраційна стадія

Відкриття банківського рахунку

Отримання ліцензії (у разі необхідності)

Формування статутного капіталу протягом визначеного законом строку (6 місяців для ТОВ)

Проведення емісії (розміщення) акцій (для публічного акціонерного товариства) тощо

Філії та представництва юридичної особи

Філія – це відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій (ч.1 ст.95 ЦК).

Представництво – це відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи (ч.2 ст.95 ЦК).

Припинення юридичної особи

Припинення юридичної особи слід відрізнити від **припинення діяльності** юридичної особи (простій виробничих потужностей, призупинення ліцензії, заборона певної діяльності контролюючими органами, заборона судом діяльності громадського об'єднання тощо).

Припинення юридичної особи – внесення інформації про її припинення до ЄДР.

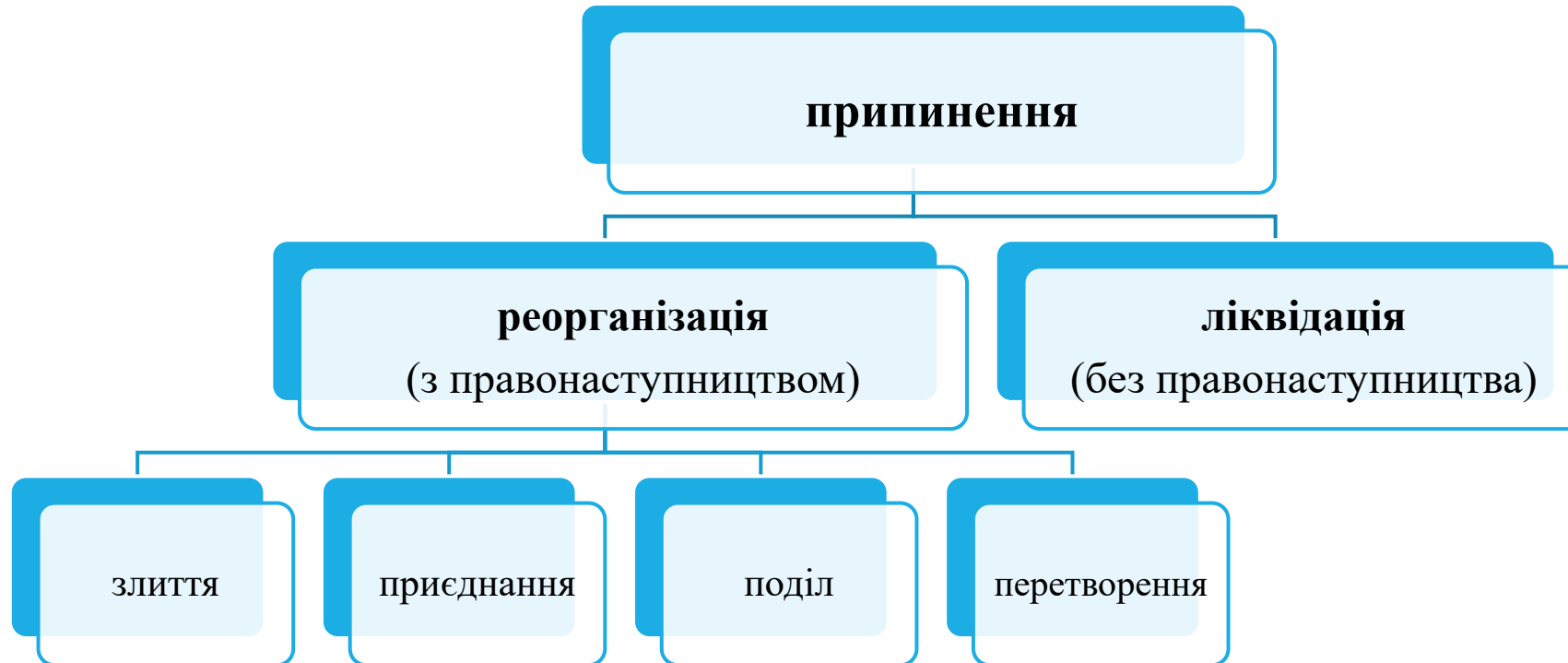
Юридична особа є такою, що припинилася, з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення (ч.5 ст.104 ЦК України).

ЦК України регулює припинення юридичних осіб статтями 104-112.

юридичні особи публічного права можуть припинитися також шляхом концентрації:

- злиття або приєднання одного суб'єкта до іншого;
- набуття контролю одним суб'єктом над іншим чи його частиною.

Способи припинення юридичної особи

Припинення юридичної особи

Залежно від підстав припинення:

1) **добровільне** – рішення про припинення юридичної особи приймається:

- *органом* юридичної особи, уповноваженим на це установчими документами (АТ, ТОВ),

- *учасниками* товариства, якщо органи відповідно до закону не створювалися (повне та командитне товариство);

- *суб'єктом управління* державної або комунальної власності;

у зв'язку із закінченням строку, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами;

2) **примусове** – рішення про припинення приймає *суд*:

- за позовом *учасника* юридичної особи або відповідного *органу державної влади* через допущені при створенні юридичної особи порушення, які не можна усунути,

- за позовом відповідного *органу державної влади* в інших випадках, встановлених законом (АМК України, якщо суб'єкт займає домінуюче становище на ринку).

Способи реорганізації юридичної особи

Способи припинення юридичної особи

1) реорганізація – спосіб припинення юридичної особи, за яким її майно, права та обов'язки переходять іншим юридичним особам- правонаступникам в порядку загального правонаступництва (ч.1 ст.104 ЦК).

Реорганізація відбувається у наступних **формах** (ст.ст.106-109 ЦК):

- *злиття*
- *приєднання*
- *поділ*
- *перетворення.*

Виділ як спосіб реорганізації не спричиняє припинення юридичної особи.

2) ліквідація – повне припинення юридичної особи, її прав та обов'язків без правонаступництва:

1) **добровільна** – за рішенням учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, у разі, якщо:

- закінчився строк, на який було створено юридичну особу;
- якщо досягнуто мети, задля якої її було створено;
- в інших випадках, передбачених установчими документами (п.1 ч.1 ст.110 ЦК).

2) **примусова** – за рішенням суду у випадках:

- через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути;
- у разі визнання юридичної особи банкрутом.

Порядок ліквідації юридичної особи

- 1) ліквідаційна комісія (ліквідатор) вживає необхідних заходів щодо **стягнення дебіторської заборгованості** юридичної особи, що ліквідується, та письмово повідомляє кожного з боржників;
- 2) **закриває рахунки**, відкриті у фінансових установах, крім рахунка, який використовується для розрахунків з кредиторами під час ліквідації юридичної особи;
- 3) вживає заходів **щодо інвентаризації майна** юридичної особи, що припиняється, вживає заходів щодо повернення майна, яке перебуває у третіх осіб;
- 4) вживає заходів щодо **закриття відокремлених підрозділів юридичної особи** та здійснює **звільнення працівників**;
- 5) ліцензії, **документи дозвільного характеру** та інші документи, а також печатки та штампи, які підлягають поверненню органам державної влади, органам місцевого самоврядування, **повертаються їм**;
- 6) для проведення перевірок із сплати податків, зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових коштів до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування ліквідаційна комісія (ліквідатор) забезпечує **надання податковим органам та Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування документів** юридичної особи, у т.ч. реєстрів бухгалтерського та податкового обліку;
- 7) після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторами **складає та затверджує проміжний ліквідаційний баланс**, що включає відомості про склад майна юридичної особи, що ліквідується, перелік пред'явлених кредиторами вимог та результат їх розгляду.

Порядок ліквідації юридичної особи

8) здійснює **виплату грошових сум кредиторам**, у тому числі за податками, зборами, єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування **у порядку черговості**, встановленому статтею 112 ЦК:

1) **у першу чергу** задовольняються вимоги щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, та вимоги кредиторів, забезпечені заставою чи іншим способом;

2) **у другу чергу** задовольняються вимоги працівників, пов'язані з трудовими відносинами, вимоги автора про плату за використання результату його інтелектуальної, творчої діяльності;

3) **у третю чергу** задовольняються вимоги щодо податків, зборів (обов'язкових платежів);

4) **у четверту чергу** задовольняються всі інші вимоги.

Вимоги однієї черги задовольняються пропорційно сумі вимог, що належать кожному кредитору цієї черги.

У разі відмови ліквідаційної комісії у задоволенні вимог кредитора або ухилення від їх розгляду **кредитор має право протягом місяця** з дати, коли він дізнався або мав дізнатися про таку відмову **звернутися до суду** із позовом до ліквідаційної комісії. За рішенням суду вимоги кредитора можуть бути задоволені за рахунок майна, що залишилося після ліквідації юридичної особи.

Вимоги кредитора, заявлені після спливу строку, встановленого ліквідаційною комісією для їх пред'явлення, задовольняються з майна юридичної особи, яку ліквідовують, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, заявлених своєчасно.

Вимоги кредиторів, які не визнані ліквідаційною комісією, якщо кредитор у місячний строк після одержання повідомлення про повну або часткову відмову у визнанні його вимог не звертався до суду з позовом, вимоги, у задоволенні яких за рішенням суду кредиторіві відмовлено, а також вимоги, які не задоволені через відсутність майна юридичної особи, що ліквідується, **вважаються погашеними**.

Порядок ліквідації юридичної особи

У разі недостатності в юридичної особи коштів для задоволення вимог кредиторів – ліквідаційна комісія (ліквідатор) організовує **реалізацію майна** юридичної особи;

9) після завершення розрахунків з кредиторами **затверджує ліквідаційний баланс** та забезпечує його подання до податкового органу;

10) **майно** юридичної особи, що залишилося після задоволення вимог кредиторів **передається учасникам юридичної особи**, якщо інше не встановлено установчими документами або законом;

11) **документи, що підлягають обов'язковому зберіганню, передаються архівним установам;**

12) ліквідаційна комісія (ліквідатор) забезпечує **подання державному реєстраторові документів для проведення державної реєстрації припинення** юридичної особи в установлений законом строк.